

UDK: 929 Hadžibegić, H.
Prethodno priopćenje
Primljeno: 4. 6. 2021.
Prihvaćeno: 14. 1. 2022.

DOI: <https://doi.org/10.22586/csp.v54i1.17416>

Hamid Hadžibegić (1898. – 1988.) i njegova ostavština u Orijentalnom institutu u Sarajevu*

AMER MASLO

Univerzitet u Sarajevu – Orijentalni institut
Sarajevo, Bosna i Hercegovina
amermaslo9@gmail.com

LAMIJA HATIBOVIĆ

Univerzitet u Sarajevu – Orijentalni institut
Sarajevo, Bosna i Hercegovina
lamija.hatibovic@hotmail.com

Hamid Hadžibegić spada u red važnijih istraživača prošlosti Bosne i Hercegovine koji su djelovali u drugoj polovini XX. stoljeća. U prvom dijelu rada ponuđene su biografske informacije te je dan osvrt na znanstveni doprinos Hamida Hadžibegića. Drugi dio rada posvećen je Hadžibegićevoj biblioteci, koju su nakon posljednjega rata u Bosni i Hercegovini (1992. – 1995.) i uništenja Orijentalnoga instituta u Sarajevu ovoj instituciji darovali Hadžibegićevi nasljednici. Poseban osvrt napravljen je na posvete drugih autora koje se pojavljuju u knjigama unutar Hadžibegićeve biblioteke.

Ključne riječi: Hamid Hadžibegić; Osmansko Carstvo; Orijentalni institut u Sarajevu; biblioteka

Osnivanje Orijentalnoga instituta i Katedre za orijentalne jezike pri Filozofskom fakultetu u Sarajevu 1950. unaprijedilo je razvoj orijentalnih studija u Bosni i Hercegovini te iznjedrilo nekoliko iznimno važnih imena u svjetskim osmanističkim okvirima. Znanstvenici iz Bosne i Hercegovine, koji su zauzeli bitno mjesto u izučavanju povijesti Osmanskoga Carstva po završetku Drugoga svjetskog rata, obrazovanje su stekli između dva svjetska rata, a većina njih u svojem je obrazovnom procesu pohađala neku od vjerskih škola, što je pogodovalo njihovu poznavanju orijentalnih jezika i znatno im olakšavalo istraživanje osmanskih dokumenata. Grupi istaknutijih turkologa i osmanista druge polovine XX. stoljeća na području zapadnoga Balkana pripadao je i Hamid Hadžibegić. O tom znanstveniku u znanstvenoj literaturi nije se pre-

* Iskrenu zahvalnost dugujemo Muberi Bavčić, bibliotekarki Orijentalnoga instituta, čija je ljubaznost i susretljivost umnogome olakšala naše istraživanje.

više pisalo.¹ Cilj je ovoga rada predstaviti informacije o životu i djelu Hamida Hadžibegića te upozoriti na važnost privatnih biblioteka i posveta u knjigama kao potencijalnih izvora bitnih informacija za proučavanje intelektualnih interakcija između istraživača prošlosti osmanske države i carstva u drugoj polovini XX. stoljeća.

Biografski podaci

Hamid Hadžibegić rođen je 12. kolovoza 1898. u Sarajevu,² gdje je završio osnovnu školu, ruždiju, klasičnu gimnaziju te šerijatsko-sudačku školu.³ Hadžibegić je jedan od prvih bosanskohercegovačkih studenata koji se školovao u Istanbulu nakon raspada Osmanskoga Carstva i proglašenja Republike Turske. Od 1923. do 1927. studirao je na Pravnom fakultetu u Istanbulu, gdje je diplomirao 30. ožujka 1927. godine.⁴ U Istanbulu se zadržao i nakon stjecanja diplome, kao profesor u Jugoslavenskoj školi u turskoj prijestolnici od 1924. do 1931. godine.⁵ Nakon povratka u Kraljevinu Jugoslaviju, odlukom Ministarstva prosvete od 31. kolovoza 1931., postavljen je za pripravnika-suplenta na Velikoj medresi kralja Aleksandra u Skoplju⁶ te se kao profesor medrese u Skoplju zadržao sve do 6. travnja 1941. godine.⁷ U međuvremenu je u veljači 1938. u Beogradu položio profesorski ispit iz grupe predmeta *šerijatsko pravo sa filozofijom*.⁸ U Skoplju je obnašao i funkciju upravitelja Ženske zanatske medrese „Šefkat”.⁹ U tom se gradu sprijatelji s još jednim istaknutim bosanskohercegovačkim intelektualcem, Tajibom Okićem, koji je od 1934. do početka Drugoga svjetskog rata također bio predavač na medresi u Skoplju.¹⁰

¹ Određene biografske i bibliografske podatke u vidu radova i poglavlja u knjigama objavili su Mubera Bavčić i Enes Pelidija. Vidi: BAVČIĆ, „Hamid Hadžibegić”, 351-354; PELIDIJA, *Osmanisti Bosne i Hercegovine*, 171-183.

² Osim 1898. godine u nekoliko dokumenta se kao godina rođenja Hamida Hadžibegića navodi 1899. godina. BIH-AOIS, „Personalni dosje Hamida Hadžibegića (PD), Personalni dosjei uposlenika Orijentalnog instituta Univerziteta u Sarajevu”, *Službeni list*. Građa u personalnim dosjeima Orijentalnoga instituta UNSA nije sređena niti numerirana.

³ PELIDIJA, *Osmanisti Bosne i Hercegovine*, 172.

⁴ BIH-AOIS-PD, „Prepis diplome Pravnog fakulteta Univerziteta u Istanbulu”, 14. XI. 1946.

⁵ BIH-AOIS-PD, *Službeni list*.

⁶ BIH-AOIS-PD, „Uvjerjenje od 31. avgusta 1931. godine koje je izdalo Ministarstvo prosvete Kraljevine Jugoslavije, a prema kojem je Hamid Hadžibegić postavljen za pripravnika-suplenta Velike medrese u Skoplju”, prijepis vjeran izvorniku – 14. XI. 1946. O medresi u Skoplju, nastavnicima i učenicima vidi: MEMIĆ, *Velika medresa i njeni učenici*.

⁷ BIH-AOIS-PD, *Službeni list*.

⁸ BIH-AOIS-PD, „Prepis vjeran originalu da je položio profesorski ispit iz grupe nauka Šerijatsko pravo sa Filozofijom prava u Beogradu 3. februara 1938. godine”, 14. XI. 1946.

⁹ BIH-AOIS-PD, „Odluka Kraljevske Banske uprave Vardarske banovine od 6. oktobra 1938. godine kojom se Hamid Hadžibegić postavlja po ukazanoj potrebi za upravitelja ženske zanatske medrese „Šefkat” u Skoplju, gdje je i do tog trenutka bio honorarni upravitelj”, prijepis vjeran izvorniku nije datiran.

¹⁰ O Tajibu Okiću i njegovu radu u medresi u Skoplju vidi: TRALJIĆ, *Istaknuti Bošnjaci*, 266; BAŠIĆ, *Muhamed Tajib Okić*, 28-29.

O njihovu prijateljstvu svjedoče brojne knjige i separati s posvetama koje je Okić darivao Hamidu Hadžibegiću još od vremena kada su bili radni kolege u Skoplju. Nakon što je u svibnju 1941. medresa u Skoplju prestala postojati te je sav njezin inventar predan bugarskim vlastima, njih dvojica vratila su se u Sarajevo.¹¹ Hadžibegić je nastavio održavati kontakte s učenicima i kolegama iz Skoplja te je u lipnju 1966. prisustvovao sastanku bivših učenika medrese koji su živjeli u Sarajevu.¹² Podataka o njegovu životu za vrijeme boravka u Istanbulu i Skoplju vrlo je malo. Iz izvorne građe moguće je doznati da je u Skoplju djelovao pri društvima „Istrajnost” i „Šefkat”,¹³ da je dobio vrlo dobre ocjene za svoj nastavnički rad,¹⁴ kao i da je glasao na izborima 1935. i 1938. godine. Prvi put podržao je listu Bogoljuba Jevtića, a drugi put glasao je za listu Milana Stojadinovića.¹⁵

Nakon što je medresa u Skoplju prestala s radom Hadžibegić je poslao molbu Ministarstvu bogoštovlja i nastave Nezavisne Države Hrvatske (NDH), u kojoj je tražio premještaj u Sarajevo. Spomenuto ministarstvo donijelo je u Zagrebu 9. lipnja 1941. odluku prema kojoj je Hadžibegić primljen u službu NDH te je postavljen na mjesto profesora Šerijatske gimnazije. Na taj način izašlo se ususret njegovoj molbi¹⁶ iako su iz Gimnazije pokušali uvjeriti nadležne da imaju dovoljno zaposlenih i da bi Hadžibegića i Okića trebalo angažirati u sklopu neke druge ustanove.¹⁷ U vrijeme Drugoga svjetskog rata Hadžibegić je bio profesor u Državnoj šerijatskoj školi, a za svoj rad dobivao je ocjenu „izvrstan” u izvještajima koje je upravitelj slao nadležnima.¹⁸ Tijekom 1942. nakratko je obavljao i funkciju direktora Šerijatske gimnazije zbog bolesti tadašnjega direktora Muhameda Pašića.¹⁹ Prema izvještajima direktora Gimnazije, Hadžibegić je nastupao mirno i staloženo, bio je spretan u radu s djecom, vrlo marljiv, uzoran i u službi i izvan nje, te je vodio sređen obiteljski život.²⁰ Iako se nakon završetka Drugoga svjetskog rata izjašnjavao kao Srbin, za rata je u službenim dokumentima vođen kao Hrvat, kao i većina njegovih kolega.²¹ Za Hamida Hadžibegića navedeno je da nije bio ustaša ni pristaša

¹¹ BIH-AOIS-PD, „Odluka direktora Ahmeta Mehmedbašića o razrješenju dužnosti Hamida Hadžibegića”, prijepis vjeran izvorniku nije datiran.

¹² MEMIĆ, „Učenici velike medrese i revolucija”.

¹³ BIH-HAS-FŠG, sign. ŠG-30, kut. 5, „Izjava Hamida Hadžibegića”, 22. XII. 1941.

¹⁴ *Isto.*

¹⁵ *Isto.*

¹⁶ BIH-AOIS-PD, Odluka ministarstva bogoštovlja i nastave u Zagrebu od 9. lipnja 1941. godine da je Hamid Hadžibegić primljen u službu NDH i postavljen za profesora Šerijatske gimnazije u Sarajevu po vlastitoj molbi”, prijepis vjeran izvorniku nije datiran.

¹⁷ BIH-HAS-FŠG, sign. ŠG-30, kut. 2, „Iskaz ravnatelja o potrebnim i suvišnim radnicima”, 18. VI. 1941.

¹⁸ BIH-HAS-FŠG, „List za ocijenjivanje nastavnika”, 15. XII. 1942.

¹⁹ Više o Muhamedu Pašiću vidi u: NAKIČEVIĆ, *Muhamed Pašić*.

²⁰ *Isto.*

²¹ Iznimka je bio Tajib Okić, Hadžibegićev prijatelj, koji se i tijekom Drugoga svjetskog rata, bez obzira na opasnosti koje je to nosilo, izjašnjavao kao Srbin. BIH-HAS-FŠG, sign. ŠG-30, kut. 5, „Službenički dosje”.

pokreta te da je bio ispravnoga držanja prema pokretu i da je svoj rad namijenio dobru hrvatske države i njezina naroda.²² Bio je suradnik El-Hidaje te član Odbora Merhameta za obnovu života u istočnoj Bosni.²³ Također, krajem 1943. dopušteno mu je da kao predstavnik ulema medžlisa obavi nadzor nad stanjem vjerskoga odgoja muslimanske siročadi u domovima u Bosanskom Šamcu, Brčkom, Osijeku, Dalju i Lipiku.²⁴

Nakon završetka rata, odlukom Ministarstva prosvjete Narodne Republike Bosne i Hercegovine, od kolovoza 1945. do veljače 1946. obnašao je funkciju povjerenika Državne šerijatske gimnazije.²⁵ Kada je ta škola ugašena, Hadžibegić je novi angažman pronašao u Zemaljskome muzeju u Sarajevu,²⁶ gdje je odlukom Ministarstva prosvjete imenovan u svojstvu bibliotekara, a zatim i arhivista, te je na tome mjestu ostao sve do 21. srpnja 1950. godine.²⁷ U rujnu 1948., u nazočnosti direktora Muzeja Špire Kulišića, položio je zakletvu i tako službeno postao arhivist.²⁸ Hamid Hadžibegić smatra se jednom od najzaslužnijih osoba u aktivnom angažmanu za osnivanje Orijentalnoga instituta, te od druge polovine 1950. prelazi u novoosnovanu instituciju.²⁹ U Orijentalnom institutu Hadžibegić je bio šef arhivskoga odjeljenja, znanstveni suradnik i viši znanstveni suradnik.³⁰ Od osnivanja Filozofskoga fakulteta u Sarajevu honorarno je držao predavanja iz turskoga jezika i diplomacije.³¹ Nakon povlačenja Branislava Đurđeva s mjesta direktora Orijentalnoga instituta u Sarajevu, u kolovozu 1964., Hadžibegić je podnio prijavu na natječaj za to mjesto, ali mandat direktora tom je prilikom dobio Nedim Filipović.³² Sljedeće je godine umirovljen na osobni zahtjev.³³ Po umirovljenju je od 1977. hono-

²² BIH-HAS-FŠG, kut. 4, „Izvjestaji”, 28. VI. 1943.

²³ BIH-HAS-FŠG, kut. 5, „Izjava Hamida Hadžibegića”, 22. XII. 1941.

²⁴ BIH-HAS-FŠG, „Odluka o odobrenom dopustu”, 18. XII. 1943.

²⁵ BIH-AOIS-PD, „Odluka A. Babića, ministra prosvete Narodne republike BIH, od 1. VIII. 1945. godine kojom se Hamidu Hadžibegiću naređuje da preuzme povjereništvo nad Šerijatskom gimnazijom radi obavljanja svih tekućih administrativnih poslova do konačne likvidacije škole”, prijepis vjeran izvorniku – 14. XI. 1946.

²⁶ BIH-AOIS-PD, „Odluka A. Babića, ministra prosvete Narodne republike BIH, od 14. II. 1946. godine prema kojoj se Hamid Hadžibegić upućuje na privremeni rad u Državni muzej”, prijepis vjeran izvorniku – 14. XI. 1946.

²⁷ BIH-AOIS-PD, *Službeni list*.

²⁸ BIH-AOIS-PD, „Zakletva Hamida Hadžibegića u Zemaljskom muzeju od 9. IX. 1948. godine prilikom izbora za arhivistu”, 9. IX. 1948.

²⁹ BIH-AOIS-PD, *Službeni list*.

³⁰ *Isto*.

³¹ BIH-AOIS-PD, „Prijava na konkurs Hamida Hadžibegića za izbor u zvanje viši naučni suradnik”, 8. V. 1958.

³² BIH-AOIS-PD, „Prijava na konkurs Hamida Hadžibegića na mjesto direktora Orijentalnog instituta”, 3. VIII. 1964.

³³ BIH-AOIS-PD, „Rješenje o razrješavanju dužnosti Hamida Hadžibegića”, 30. XII. 1965.

rarno predavao fikh na Islamskom teološkom fakultetu u Sarajevu.³⁴ Umro je 1988. u 90. godini života.³⁵

Kratak osvrt na djelo Hamida Hadžibegića

Tek se dolaskom u Zemaljski muzej, u 48. godini života, Hadžibegić započeo ozbiljnije baviti znanstvenim radom te objavljivati radove u relevantnim publikacijama.³⁶ Za života je objavio jednu monografiju, *Glavarina u Osmanskoj državi*, u izdanju Orijentalnoga instituta 1966. godine.³⁷ Ta je knjiga jedno od prvih historiografskih djela u kojem se sistematski istražuje glavarina u osmanskom društvu, a naslanja se na rad o džizji i haraču objavljen u *Priložima za orijentalnu filologiju (POF)* 1953. godine. Svoje rukopise Hadžibegić je uglavnom objavljivao u časopisima institucija u kojima je bio zaposlen, *Glasniku Zemaljskog muzeja* i *POF-u*. Radovi Hamida Hadžibegića uglavnom se sastoje od analize i prijevoda primarnih izvora, a neki od njih, sudeći po obimu, mogli su biti objavljeni i kao zasebne monografije.³⁸ Među najvažnije Hadžibegićeve radove spadaju „Rasprava Ali Čauša iz Sofije o timarskoj organizaciji u XVII stoljeću”,³⁹ „Kanun-nama Sulejmana Zakonodavca iz prvih godina njegove vlade”⁴⁰ te „Džizja ili harač”.⁴¹ Upravo su ti radovi naišli na pohvale Hadžibegićevih kolega koji su se nalazili u komisiji za njegov izbor u zvanje višega znanstvenog suradnika u Orijentalnom institutu 1958. godine. Mehmed Begović, profesor Pravnoga fakulteta u Beogradu, istaknuo je Hadžibegićeve prevodilačke sposobnosti, naglašavajući posebno njegov rad o džizji i haraču.⁴² S druge strane Branislav Đurđev i Šaćir Sikirić, iako su mu zamjerali određene metodološke nedostatke u radovima, smatrali su da je Hadžibegić vrstan poznavatelj pravne povijesti i paleografije, što je doprinijelo izvanredno visokoj kvaliteti njegovih radova i visokoj citiranosti u Jugo-

³⁴ BAVČIĆ, „Hamid Hadžibegić”, 351. Hamid Hadžibegić oženio se u kolovozu 1932. Maksumom Hadžiomerović po propisima šerijata. Imao je tri kćeri, Madžidu, Mufidu i Maidu, te dva sina, Ferida i Faruka. Godine 1943. doživio je obiteljsku tragediju kada je preminula njegova devetogodišnja kći Madžida. BIH-AOIS-PD, *Službeni list*; BIH-HAS-FŠG, kut. 5, „Službenički dosje”.

³⁵ BAVČIĆ, „Hamid Hadžibegić”, 351.

³⁶ Bibliografiju radova Hamida Hadžibegića vidi u: BAVČIĆ, „Hamid Hadžibegić”, 352-354; PELIDIJA, *Osmanisti Bosne i Hercegovine*, 176-180.

³⁷ HADŽIBEGIĆ, *Glavarina u Osmanskoj državi*.

³⁸ BAVČIĆ, „Hamid Hadžibegić”, 351-354; PELIDIJA, *Osmanisti Bosne i Hercegovine*, 176-180.

³⁹ HADŽIBEGIĆ, „Rasprava Ali Čauša iz Sofije”, 139-205.

⁴⁰ HADŽIBEGIĆ, „Kanun-nama Sulejmana Zakonodavca”, 295-381.

⁴¹ HADŽIBEGIĆ, „Džizja ili harač”, 43-102. Enes Pelidija, oslanjajući se na neobjavljenu bibliografiju koja se nalazi kod obitelji Hadžibegić, navodi da je studija „Džizja ili harač” 1960. na Filozofskom fakultetu u Sarajevu prihvaćena kao Hadžibegićev habilitacijski rad. PELIDIJA, *Osmanisti Bosne i Hercegovine*, 174.

⁴² BIH-AOIS-PD, „Izveštaj Mehmeda Begovića o izboru u zvanje u višeg naučnog suradnika u Orijentalnom institutu”, 9. VII. 1958.

slaviji i inozemstvu. Oni su posebno istaknuli radove „Rasprava Ali Čauša iz Sofije o timarskoj organizaciji u XVII stoljeću” i „Džizja ili harač”. Za oba rada rekli su da imaju iznimno veliku važnost za svjetsku osmanistiku, a za onaj o džizji i haraču naveli da je i pored nedostataka koji se ogledaju u nedovoljnoj pokrivenosti XV. i XVI. stoljeća najopširniji i najdokumentiraniji rad o toj temi uopće te predložili da se objavi kao zasebna monografija.⁴³

Studija „Rasprava Ali Čauša iz Sofije o timarskoj organizaciji u XVII stoljeću” imala je izniman odjek već po izlasku te su svoje osvrte na nju dali Petar Mijatev, Sulejman Bajraktarević, Mehmed Begović, Gliša Elezović i Josef Kabrda,⁴⁴ a da nije izgubila na aktualnosti potvrđuje i njezina citiranost u domaćim i inozemnim monografijama i radovima sve do današnjega vremena. Jedan od recentnijih primjera rad je „A Phenomenology of Empire: Ayn Ali on the Ottoman Provinces” Douglasa A. Howarda.⁴⁵ Monografiju *Glavarina u Osmanskoj državi* pozitivno je prikazao već 1971. u uglednom časopisu *Orientalistische Literaturzeitung* orijentalist Aleksandar Popović.⁴⁶ Ovo Hadžibegićevo djelo citirali su brojni autori koji su se doticali iste ili srodnih tema, poput svjetski priznatih osmanista Linde T. Darling i Pála Fodora.⁴⁷ Hadžibegić je vrlo često citiran i u radovima regionalnih autora napisanim u posljednja dva desetljeća.⁴⁸

Ovi podaci svakako su jedan od pokazatelja vrijednosti Hadžibegićeva djela. Uz Nedima Filipovića, Hazima Šabanovića, Branislava Đurđeva i Avdu Sućesku, Hamid Hadžibegić sigurno spada u red bosanskohercegovačkih i jugoslavenskih osmanista čija su djela imala najveći utjecaj u istraživanju prošlosti osmanske države u svjetskim okvirima.

⁴³ BIH-AOIS-PD, „Izveštaj Šaćira Sikirića i Branislava Đurđeva o izboru u zvanje u višeg naučnog saradnika u Orijentalnom institutu”, 17. IX. 1958.

⁴⁴ Isto; PELIDIJA, *Osmanisti Bosne i Hercegovine*, 179.

⁴⁵ HOWARD, „A Phenomenology of Empire”, 178.

⁴⁶ POPOVIC, „Hadžibegić, Hamid: Glavarina u Osmanskoj državi”, 66-67.

⁴⁷ DARLING, *Revenue-Raising and Legitimacy*, 108-111; FODOR, *The Business of State*, 220.

⁴⁸ Navodimo samo nekoliko primjera: AMEDOSKI, „Popis džizje vilajeta Bovan iz 1607. godine”, 41-42; MOAČANIN, „Stanovništvo Bosanskog ejaleta”, 96-98, 103-104; ČAR-DRNDA, *Nastanak Mostara*, 332; VLAŠIĆ, „Vino i vinogradarstvo u Slavoniji i Srijemu”, 164-165; ZLATAR, *Gazi Husrev-beg*, 213. Hadžibegićev doprinos u izučavanju poreza opširnije je komentirao Fahd Kasumović u nedavno objavljenoj knjizi o osmanskoj poreznoj politici u Bosanskom ejaletu od 1699. do 1839., gdje je napisao: „Hadžibegić je, za razliku od većine ranije spomenutih [autora], mnogo sistematičnije provodio istraživačku fazu koristeći veliki broj primarnih izvora, što se posebno manifestira u njegovom radu o džizji: doduše, često ni sam nije u dovoljnoj mjeri iskoristio dokumente čije je prijevode objavio, a, uporedo s tim, ponekad je deskriptivno pristupao problemima dajući malo informacija o nekim krupnim problemima (npr. o zakupljanju džizje). Zbog toga, podatke koje je on donio je, također, moguće dopuniti. U svakom slučaju, ako je među spomenutim potrebno izdvojiti određene autore čiji je doprinos istraživanju poreskog sistema značajniji u odnosu na ostale, onda moj izbor svakako pada na Hadžibegića i Sućesku. No, uporedo s tim, treba imati u vidu da su oni ipak obradili vrlo mali broj problema, u odnosu na količinu podataka koja se može pronaći u arhivima u kojima se čuva primarna osmanska građa.” KASUMOVIĆ, *Na periferiji svijeta islama*, 28-29.

Hamid Hadžibegić bavio se prevodilačkim radom,⁴⁹ a sudjelovao je i u priređivanju dviju zbirki izvora iz serije Monumenta Turcica Orijentalnoga instituta, *Kanuni i kanun-name za Bosanski, Hercegovački, Zvornički, Kliški, Crnogorski i Skadarski sandžak* (1957.)⁵⁰ i *Oblast Brankovića. Opširni katastarski popis iz 1455. godine* (1966.).⁵¹ U svojim je radovima komentirao dokumente koje je prevodio s osmanskoga jezika. Rezultate svojih istraživanja prezentirao je na nekoliko međunarodnih skupova, među kojima se posebno ističu *Prvi međunarodni kongres o turskoj umjetnosti*, održan u Ankari 1959., i *25. međunarodni kongres orijentalista*, održan 1960. u Moskvi.⁵²

Biblioteka Hamida Hadžibegića

Osim planske nabavke bibliotečne građe, koja se ogleda u kupovini, razmjeni i sl., jedan od načina obogaćivanja fonda jesu darovi u vidu legata koje legatori oporukom ostave biblioteci ili privatne zbirke knjiga koje nakon smrti pojedinca bivaju darovane biblioteci voljom njegovih nasljednika. Sličan put imala je i osobna biblioteka Hamida Hadžibegića, koja je darovana Orijentalnom institutu preko njegovih nasljednika. Nakon što je u proteklom ratu 17. svibnja 1992. zapaljen Orijentalni institut, stradao je i njegov bibliotečni fond. Osobna biblioteka Hamida Hadžibegića, darovana Institutu u poslijeratnom periodu, zauzela je posebnu ulogu u sveukupnom doprinosu na putu obnove.⁵³ U posjedu je Orijentalnoga instituta od 2001.⁵⁴ te se, pored ostalih privatnih zbirki koje su darom ili otkupom postale dio fonda njegove biblioteke, čuva kao posebna cjelina. Važnost Hadžibegićeve biblioteke ogleda se ne samo u doprinosu popunjavanju fonda biblioteke Instituta nego i u tome što nam pored bazičnih informacija nudi dodatne podatke o njegovu profesionalnom zanimanju. U tom smislu treba promatrati ovoga vrijednog znanstvenika i kao bibliofila, a na osnovi knjiga koje su mu darovali brojni kolege zaključujemo da je uživao respektabilan renome među istraživačima osmanske povijesti svojega vremena. Koliko je Hadžibegić cijenio svoje knjige pokazuje i podatak

⁴⁹ BAVČIĆ, „Hamid Hadžibegić”, 352-353.

⁵⁰ ĐURĐEV et al., *Kanuni i kanun-name*.

⁵¹ HADŽIBEGIĆ, HANDŽIĆ, KOVAČEVIĆ, *Oblast Brankovića*.

⁵² BAVČIĆ, „Hamid Hadžibegić”, 353.

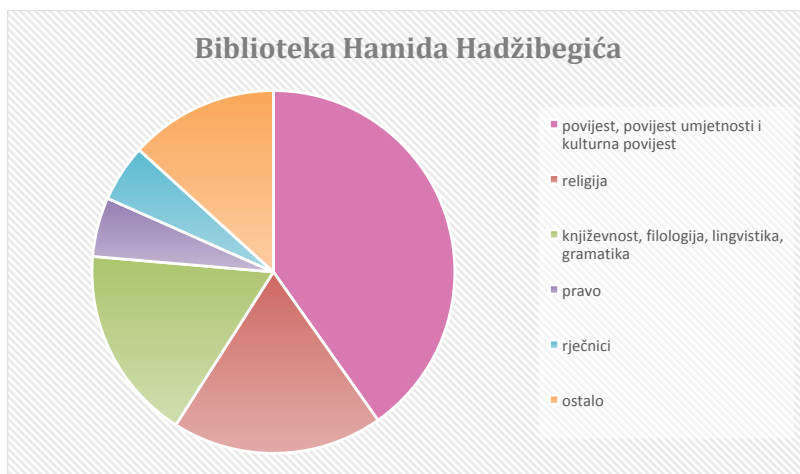
⁵³ Uvidom u bibliotečnu dokumentaciju Orijentalnoga instituta, zapisnike o primopredaji dijela zaostavštine, ponude za otkup knjiga i časopisa, dobili smo informacije da su dijelovi osobnih biblioteka još nekih od zaposlenika Instituta darovani Orijentalnom institutu. U studenom 1995. Adem Handžić darovao je Institutu devet važnih knjiga, dio zaostavštine Branislava Đurđeva darovan je 1996., a vakuf Ešrefa Kovačevića, koji se sastoji od 147 knjiga, u posjedu je Instituta od 1998. godine. Knjige su darovali i pojedinci izvan Instituta, primjerice Ali Riza Omerović te kotarski sudac Ibrahim Lemeš. Osim darova, Orijentalni institut otkupio je određena izdanja nekadašnje zaposlenice, bibliotekarke Bisere Nurudinović, u lipnju 1998., kao i biblioteku obitelji Viteškić.

⁵⁴ BAVČIĆ, „Hamid Hadžibegić”, 353.

iz 1941., kada je među imovinom koju posjeduje naveo znanstveno-stručnu biblioteku.⁵⁵

Biblioteka Hamida Hadžibegića ima 1079 naslova.⁵⁶ Najveći broj naslova objavljen je između 1950. i 1970. godine. Kada je riječ o posvetama u knjigama, najbrojnije su one koje su datirane u vremenskom okviru od 1954. do 1965. godine. Takvo je stanje razumljivo ako se zna da su do toga vremena Hadžibegićevim kolegama postali dostupni neki od najvažnijih radova koje je napisao te da je upravo u tom periodu ovaj autor sudjelovao na nekoliko veoma važnih međunarodnih skupova, koji su uvijek bili mjesto na kojem su se dodatno širile intelektualne mreže. Najstarija knjiga u biblioteci je *Tarik Yahut Endülüs'ün Fethi* turskoga književnika Abdülhaka Hâmida, objavljena 1296 h (1879.) godine. Među naslovima biblioteke nalaze se brojna kapitalna djela koja su nezaobilazna u znanstveno-istraživačkom radu istraživača osmanskoga perioda. Budući da se radi o različitim znanstvenim područjima, u ovom je radu kreirana podjela na nekoliko osnovnih kategorija.

Prva kategorija nosi naziv *Povijest, povijest umjetnosti i kulturna povijest*, druga kategorija je *Religija*, treća je *Književnost, filologija, lingvistika i gramatika*, četvrta *Pravo*, peta *Rječnici, priručnici, leksikoni i udžbenici*, a u posljednjoj kategoriji, koju smo nazvali *Ostale publikacije*, nalaze se naslovi iz različitih područja: ekonomije, sociologije, medicine, veterine, zatim spomenice, katalozi, zbornici o muzejima i arhivima, bibliografije i biografije. U posljednjoj kategoriji naslovi iz pojedinačnih područja malobrojni su, pa nisu zasebno tretirani, nego uvršteni u kategoriju *Ostale publikacije*. U ovom radu detaljnije će biti analizirane najdominantnije kategorije.

Fond biblioteke Hamida Hadžibegića razvrstan prema područjima

⁵⁵ BIH-HAS-FŠG, kut. 5, „Izjava Hamida Hadžibegića”, 22. XII. 1941.

⁵⁶ Osim 1079 naslova koji se nalaze na službenom popisu Hadžibegićeve ostavštine, Orijentalnom institutu darovane su još 183 publikacije koje su bile u Hadžibegićevu vlasništvu. BAVČIĆ, „Hamid Hadžibegić”, 353.

Kako se vidi u priloženom grafikonu, prednjače djela iz prve kategorije. Radi se o 439 naslova: knjiga, separata i časopisa s povijesnim temama, što čini 40,69% od ukupnoga fonda biblioteke. Ova činjenica ne iznenađuje s obzirom na to da je Hadžibegić po vokaciji bio povjesničar osmanist i turkolog, pa su u njegovoj biblioteci najzastupljenija djela iz opće povijesti i povijesti osmanskoga razdoblja. U Hadžibegićevoj ostavštini pronalazimo djela eminentnih stručnjaka iz ove oblasti kao što su povjesničari İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Halil İnalçık, Nikolaj Todorov, Ömer Lütfi Barkan i drugi. U popisu naslova biblioteke zabilježena su i važna djela turskoga arhitekta i povjesničara umjetnosti Ekrema Hakkı Ayverdija. Tu su, naravno, i historiografska izdanja domaćih autora i kolega kao što su Branislav Đurđev, Avdo Sućeska, Adem Handžić, Muhamed A. Mujić, Hazim Šabanović, Besim Korkut, Ahmed S. Aličić i drugi. Biblioteka obuhvaća veliki broj separata, koji su se u to vrijeme masovno tiskali. Među separatima s povijesnom tematikom nalazimo radove M. Tayyiba Gökbilgina, A. Handžića, Nedima Filipovića, H. İnalçıka, Mehmeda Mujezinovića, Hamdije Kreševljakovića, B. Đurđeva, Osmana Asafa Sokolovića, Alije Nametka, Skendera Rizaja, Muhameda Hadžijahića, E. H. Ayverdija i brojnih drugih.

U kategoriji *Religija* nalaze se 202 naslova, što čini 18,72% ukupnoga fonda. U ovim djelima razmatrane su teme iz povijesti islama, islamske filozofije, dogmatike, misticizma, islamske tradicije (hadisa), tefsira (tumačenja Kur'ana), primjerice *Kur'an Dili: Yeni Meallî Türkçe Tefsir* (Tefsir u osam tomova koji je priredio Muhammed Hamdi Yazır), *Sahihul-Buhari: Buharijina zbirka hadisa* (Buharijina zbirka hadisa, u prijevodu Hasana Škapura), *Islam: Islâm Ansiklopedisi: Islâm Âlemi* (Enciklopedija islama), ali i djela autora poput H. Mehmeda Handžića, Besima Korkuta, A. Kadića i druge vrijedne knjige.

U kategoriji *Književnost, filologija, lingvistika, gramatika* nalaze se 182 naslova: knjiga, separata i časopisa iz ove oblasti, što čini 16,87% ukupnoga fonda. Zastupljeni su gotovo svi književni žanrovi, od romana, memoara, priča, djela esejističkoga karaktera i djela iz povijesti književnosti. Osim imena bosanskohercegovačke književne produkcije, zastupljen je veći broj turskih autora kao što su Yahya Kemal, Yaşar Nabi, Ahmet Hamdi Tanpınar, Reşat Nuri Güntekin te Abdülhak Şinasi Hisar. Među gramatikama nalazimo gramatike turskoga, arapskoga i perzijskoga jezika, teorijsko-praktičnu gramatiku hindustanskoga jezika, njemačko-tursku gramatiku, gramatiku turskoga jezika – osmanski dijalekt i još neke zanimljive priručnike iz te oblasti.

Među knjigama biblioteke Hamida Hadžibegića postoji i znatan broj onih koje pripadaju kategoriji *Pravo*. Zabilježeno je 55 naslova, što čini 5,10% ukupnoga fonda. Osim djela iz općega prava, zastupljeni su i naslovi iz islamskoga šerijatskog prava, što ne iznenađuje s obzirom na Hadžibegićevu temeljnu vokaciju. On je diplomant Pravnoga fakulteta u Istanbulu i grupe predmeta šerijatskoga prava s filozofijom, pa se njegov znanstveni opus uglavnom vezao uz tu oblast. Autori djela iz pravne oblasti koja su sastavni dio Hadžibegićeve biblioteke su, među ostalima, Vojislav S. Bakić, Lazar Marković, Đorđe Ta-

sić, Dragoljub Arandelović, Danilo J. Danić, Živojin M. Perić, Bogdan Loza i Ninko Perić. Od autora djela iz oblasti šerijatskoga prava mogu se spomenuti Mehmed-Ali Ćerimović, Mehmed Begović, Abdulah Škaljić i Mehmed Handžić.

U Hadžibegićevoj biblioteci nalaze se brojni naslovi na engleskom, arapskom, turskom, perzijskom, ruskom, mađarskom, poljskom, bugarskom, francuskom i albanskom jeziku, što dosta govori o njegovim jezičnim kompetencijama, ali i da se radi o autoru koji se trudio pratiti znanstvenu produkciju na brojnim jezicima, što pokazuje i broj rječnika u njegovoj biblioteci. Rječnici, priručnici i leksikoni čine 5,93% fonda (64 takva djela). Među njima su njemačko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-albanski, njemačko-turski, osmansko-turski, tursko-arapsko-perzijski, francusko-turski, latinsko-hrvatski, francusko-njemački, tursko-ruski i drugi rječnici. U kategoriju *Ostale publikacije* uvršteni su radovi i časopisi iz više znanstvenih disciplina. U biblioteci se nalazi 137 takvih djela, što čini 12,70% od ukupnoga fonda.

Kako zapaža Konrad Hirschler, profesor Odsjeka za povijest i kulturološke studije Slobodnoga sveučilišta (Freie Universität) u Berlinu, u svojem istraživanju o bibliotekama nakon 1500. godine koje se primarno odnose na područje Bliskoga istoka, zbirke knjiga u privatnom vlasništvu najranije su kolekcije za koje znamo i one evidentno stoljećima imaju istaknutu ulogu. Međutim, stvarna veličina i tematski sadržaj takvih privatnih zbirki postaju izraženi samo ako se nađu u okvirima institucionalnoga vlasništva.⁵⁷ Takav je slučaj i s dijelom Hadžibegićeve ostavštine, njegovom bogatom osobnom bibliotekom koja, postojeći unutar Orijentalnoga instituta, zasigurno dodatno dobiva na značenju. Hadžibegićeva osobna biblioteka, osim što svjedoči o njegovoj ljubavi prema knjigama, stvara bolju sliku o literaturi koju je autor čitao i koristio u znanstvenom radu. Na osnovi nje doznajemo i prema kojim je oblastima ovaj znanstvenik imao afinitet, a posvete koje su se našle na početnim stranicama brojnih knjiga koje je posjedovao upućuju na mrežu intelektualaca u kojoj se odražava i njegova povezanost sa znanstvenicima diljem Europe.

Posvete

Gesta darovanja i posvećivanja knjiga seže u daleku prošlost i važan je segment u proučavanju povijesti knjige. Osim tiskanih posveta kojima su autori napisanu knjigu posvećivali mecenama, obitelji i prijateljima, najčešće vrste posveta su one koje su autori ili vlasnici knjiga pisali rukom unutar knjige.⁵⁸ Takve posvete „pokazuju koliko su vlasnici voljeli i poštovali te osobe, ali isto

⁵⁷ HIRSCHLER, „Libraries upon 1500”, 197.

⁵⁸ Vidi: WHEATLEY, The dedication of books to patron and friend.

tako koliko su voljeli i cijenili knjige koje su smatrali dragocjenim poklonima”.⁵⁹ U vrijeme kad elektronička komunikacija nije postojala ili je bila nedovoljno razvijena, među geografski udaljenim ljudima komunikacija se odvijala na različite načine. Specifičan oblik komunikacije bile su posvete, posebno kada je riječ o intelektualnim krugovima. Povodi pisanja posveta su različiti. Najčešće napisane na početnim stranicama knjige ili rada, obično su bile izraz prijateljstva, kolegijalnosti, zahvalnosti, ali i ljubavi. Takva komunikacija koja se odvijala preko knjiga pokazuje da knjige, „osim što su repozitoriji znanja i povijesni zapisi, čuvaju dublje simboličko značenje te za ljude koji sudjeluju u različitim krugovima kulture pismenosti predstavljaju tekstualni medij kojim istina, ljepota i znanje mogu biti preneseni jednako kao i materijalni simboli ovih viših vrijednosti”.⁶⁰ Svjedoci takve prakse brojne su knjige i separati biblioteke Hamida Hadžibegića. Nerijetko prve stranice knjiga iz te biblioteke krasi posvete autorovih kolega i studenata koji su živjeli i radili širom Evrope.⁶¹ Posvete su napisane na brojnim jezicima: arapskom, turskom, ruskom, bugarskom, albanskom i dr. Knjige su vlasniku biblioteke darovali neki od autora koji su slovali za istaknute istraživače sa svjetskom reputacijom, poput poljskoga orijentalista i povjesničara Tadeusza Lewickog,⁶² ruskoga turkologa Nikolaja Aleksandroviča Baskakova,⁶³ američkoga povjesničara Stanforda J. Shawa⁶⁴, čeških orijentalista Josefa Kabrde i Josefa Blaskovicsa,⁶⁵ mađarskih orijentalista Gyorgya Hazajia i Lajosa Feketea⁶⁶ te bugarskoga povjesničara i bivšega predsjednika Nikolaja Todorova.⁶⁷ Kako je autor zbog prirode posla bio veoma povezan s Turskom, ne iznenađuje činjenica da nalazimo posvete brojnih turskih istraživača kao što su Cengiz Orhonlu,⁶⁸ M. Tayyib Gökbilgin,⁶⁹ Muharrem Ergin,⁷⁰ Bekir Kütükoğlu,⁷¹ Midhat Sertoğlu,⁷² Faruk Kadri Timurtaş,⁷³ Vasfi Mahir Kocatürk,⁷⁴ Kemal Bıyıkoğlu,⁷⁵ M. C. Şehâbeddin Tekindağ⁷⁶ i dr. Brojni inozemni istraživači osmanske povijesti često su pro-

⁵⁹ KRISTEK, „Recepcija knjiga tiskanih hrvatskim jezikom u 18. stoljeću”, 164.

⁶⁰ WYSMULEK, „Book donation in Medieval Culture”, 1.

⁶¹ Trenutačno je u pripremi zaseban rad o posvetama koje sadržava biblioteka Hamida Hadžibegića i u njemu će biti objavljen tekst svih posveta.

⁶² Biblioteka Orijentalnog instituta (BOIS), signatura knjige u kojoj se nalazi posveta III 421.

⁶³ BIH-BOIS, III 412.

⁶⁴ BIH-BOIS, III 409.

⁶⁵ BIH-BOIS, III 404, III 384.

⁶⁶ BIH-BOIS, III 382, III 380.

⁶⁷ BIH-BOIS, III 376.

⁶⁸ BIH-BOIS, III 170/998.

⁶⁹ BIH-BOIS, III 430.

⁷⁰ BIH-BOIS, III 229/IV-A2.

⁷¹ BIH-BOIS, III 171/888.

⁷² BIH-BOIS, III 191/103.

⁷³ BIH-BOIS, III 200/2.

⁷⁴ BIH-BOIS, III 208/I.

⁷⁵ BIH-BOIS, III 230/4-71.

⁷⁶ BIH-BOIS, III 344.

vodili određeno vrijeme u Sarajevu, u Orijentalnom institutu, usavršavajući svoj zanat, te su tom prilikom upoznali Hamida Hadžibegića, družili se s njim i učili od njega. Neki od njih su nakon povratka u matične institucije i zemlje svojem profesoru Hadžibegiću redovito slali vlastite knjige i radove s posvetama, primjerice Skender Rizaj, Hasan Kaleš i İsmail Eren.⁷⁷ Najveći broj posveta svakako su one koje su Hadžibegiću napisali njegovi kolege iz Jugoslavije, radni kolege i oni koji su imali priliku surađivati s njim. Hamdija Kreševljaković,⁷⁸ Šaćir Sikirić,⁷⁹ Tajib Okić,⁸⁰ Avdo Sućeska,⁸¹ Nedim Filipović,⁸² Mehmed Begović,⁸³ Fehim Bajraktarević,⁸⁴ Branislav Đurđev,⁸⁵ Hazim Šabanović,⁸⁶ Metodija Sokoloski,⁸⁷ Gliša Elezović,⁸⁸ Bogumil Hrabak,⁸⁹ Milorad Ekmečić,⁹⁰ Bisera Nurudinović⁹¹ i Hamdija Kapidžić⁹² samo su neki od autora iz Jugoslavije koji su svoje knjige i separate, s posvetom, darovali Hamidu Hadžibegiću. Većina posveta iz ove biblioteke uglavnom je sličnoga sadržaja. Hadžibegiću su autori slali svoje knjige kao znak prijateljstva, a nerijetko i zahvalnosti na pruženoj pomoći pri istraživanju određenih tema. Posvete u dijelovima privatnih biblioteka vrijedan su i zanimljiv izvor i na osnovi njih moguće je pratiti, među ostalim, i intelektualne veze i profesionalne aspiracije vlasnika biblioteke u znanstvenom i intelektualnom diskursu. Na osnovi posveta koje smo pročitali u Hadžibegićevoj biblioteci smatramo da je Hamid Hadžibegić spadao u red bosanskohercegovačkih i jugoslavenskih osmanista čiji je rad bio visoko respektabilan i u bivšoj Jugoslaviji i u inozemstvu. Razloga tome je više, a najvažniji je ležao u činjenici da njegovi radovi nisu bili vezani samo za jugoslavenski nego za širi geografski prostor, što su prepoznali istraživači povijesti Osmanskoga Carstva u cijelom svijetu.

⁷⁷ BIH-BOIS, III 330, III 276, III 259.

⁷⁸ BIH-BOIS, III 234/V-4.

⁷⁹ BIH-BOIS, III 283.

⁸⁰ BIH-BOIS, III 458.

⁸¹ BIH-BOIS, III 451.

⁸² BIH-BOIS, III 443.

⁸³ BIH-BOIS, III 294.

⁸⁴ BIH-BOIS, III 317.

⁸⁵ BIH-BOIS, III 334.

⁸⁶ BIH-BOIS, III 295.

⁸⁷ BIH-BOIS, III 326.

⁸⁸ BIH-BOIS, III 221/II-1.

⁸⁹ BIH-BOIS, III 325.

⁹⁰ BIH-BOIS, III 303.

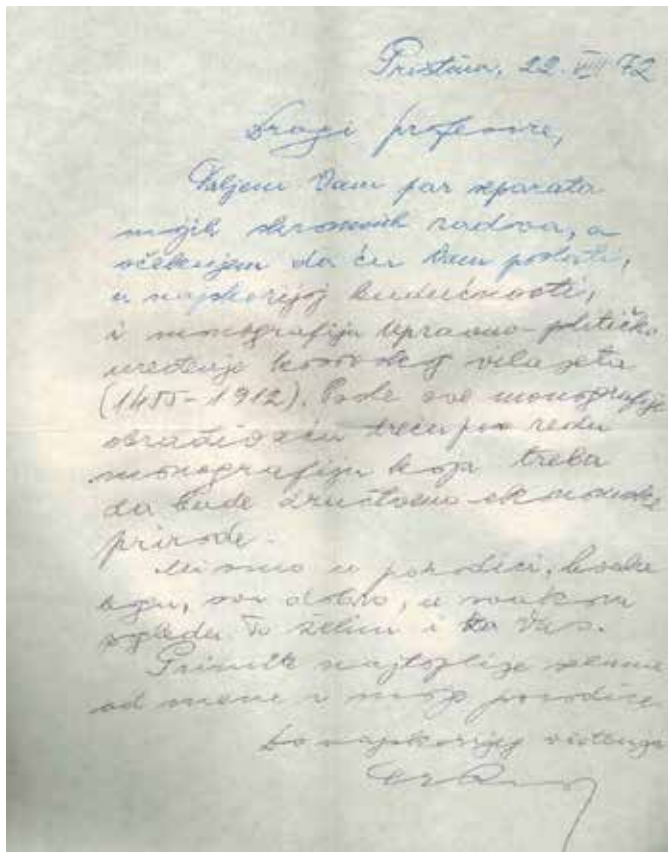
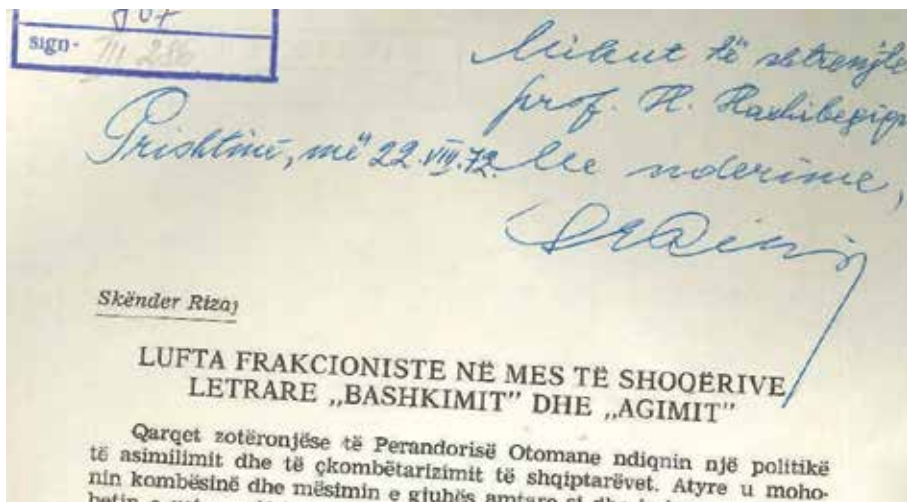
⁹¹ BIH-BOIS, III 216/VI.

⁹² BIH-BOIS, III 285.

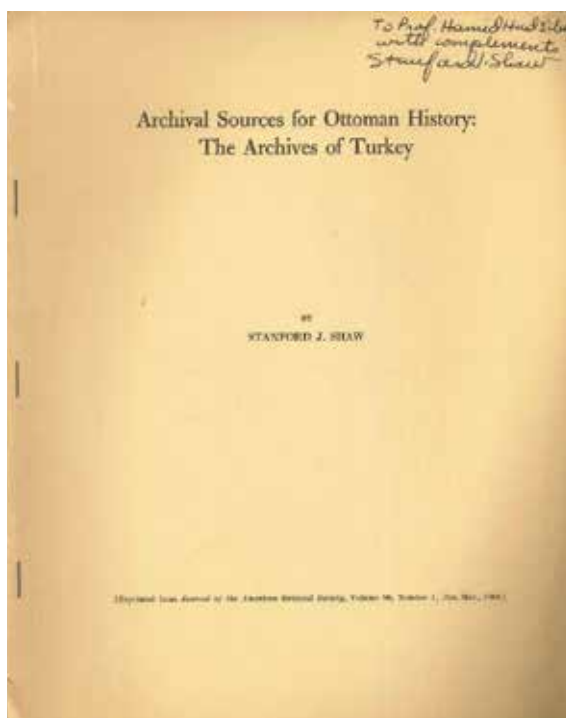
Zaključak

U ovom radu predstavljeni su manje poznati biografski podaci o Hamidu Hadžibegiću, istaknutom bosanskohercegovačkom osmanistu XX. stoljeća. Posebno se to odnosi na dio života u kojem je Hadžibegić predavao na Velikoj medresi kralja Aleksandra u Skoplju te na njegov angažman za vrijeme Drugoga svjetskog rata u Šerijatskoj gimnaziji u Sarajevu. Ponuđen je kratak osvrt na djelo Hamida Hadžibegića te su u odnosu na ranije nastale tekstove o ovom istraživaču predstavljeni podaci o ocjenama Hadžibegićeva rada i djela u Orijentalnom institutu, nastali prilikom natječaja za izbor u više zvanje, koje su iznosili članovi komisija, istaknuti istraživači osmanske prošlosti. Također je upozoreno na činjenicu da su Hadžibegićevi radovi do današnjega vremena ostali relevantni u svjetskim osmanističkim okvirima te ih i dalje citiraju autori koji se bave poreznom politikom Osmanskoga Carstva. Posebna pažnja posvećena je Hadžibegićevoj biblioteci, koja je darovana Orijentalnom institutu u Sarajevu, s osvrtom na njezin sadržaj. Biblioteka ovoga istraživača stvara bolju sliku o literaturi koju je autor čitao i koristio u znanstvenom radu. Na osnovi sadržaja biblioteke doznajemo za koje je oblasti ovaj istraživač imao afinitet, a iz dokumenata u kojima je navodio svoju privatnu imovinu moguće je vidjeti koliko je Hadžibegić cijenio knjige iz svoje biblioteke. U posljednjem dijelu rada skrenuta je pozornost na posvete koje se nalaze na početnim stranicama knjiga koje je Hadžibegić posjedovao. Posvete u dijelovima privatnih biblioteka vrijedan su i zanimljiv izvor na osnovi kojega je moguće proučavati intelektualne veze koje su održavane među istraživačima u XX. stoljeću. Na primjeru Hamida Hadžibegića moguće je vidjeti kako je jedan osmanist iz Jugoslavije, u doba hladnoga rata, surađivao s istraživačima i s Istoka i sa Zapada.

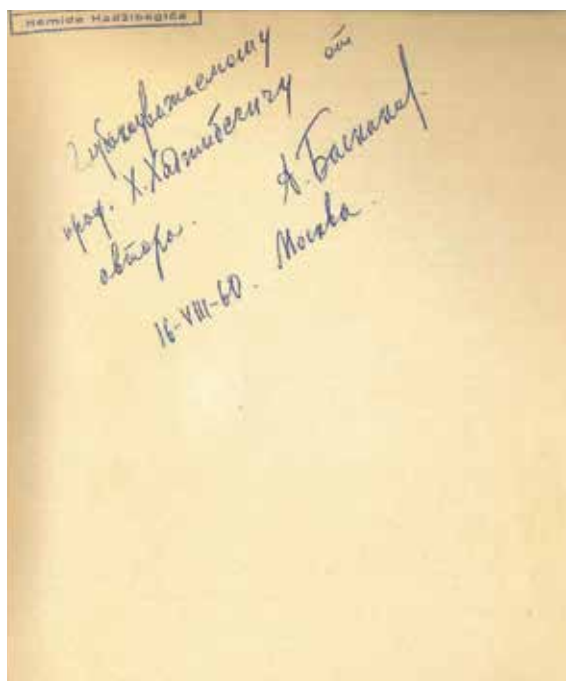
Prilog

Posveta i pismo koje je Hamidu Hadžibegiću napisao Skender Rizaj 1972. godine

Posveta koju je Hamidu Hadžibegiću napisao Stanford J. Shaw

Posveta koju je Hamidu Hadžibegiću napisao N. A. Baskakov 1960. godine

Izvori

BIH-AOIS-PD: Bosna i Hercegovina, Arhiv Orijentalnog instituta UNSA, Sarajevo, Personalni dosjei uposlenika Orijentalnog instituta Univerziteta u Sarajevu, Personalni dosje Hamida Hadžibegića.

BIH-BOIS: Bosna i Hercegovina, Biblioteka Orijentalnog instituta UNSA, Sarajevo, Privatna biblioteka Hamida Hadžibegića, Posvete u knjigama.

BIH-HAS-FŠG: Bosna i Hercegovina, Historijski arhiv, Sarajevo, Fond Šerijatske gimnazije u Sarajevu, Prosvjeta, nauka i kultura, signatura ŠG-30.

Literatura

AMEDOSKI, Dragana. „Popis džizje vilajeta Bovan iz 1607. godine”. *Mešovita građa (Miscellanea)*, nova serija, knj. XXX (2009): 41-54.

BAŠIĆ, Kemal. *Muhamed Tajib Okić: život i djelo*. Sarajevo: Udruženje „Balkanski narodni pogled”, 2015.

BAVČIĆ, Mubera. „Hamid Hadžibegić (1898-1988): (u povodu 15-godišnjice smrti)”. *Prilozi za orijentalnu filologiju* 52-53/2002/03 (2004): 351-354.

ČAR-DRNDA, Hatidža. *Nastanak Mostara, njegov urbani i demografski razvoj do kraja 16. stoljeća*. Sarajevo: Orijentalni institut, 2014.

DARLING, Linda T. *Revenue-Raising and Legitimacy: Tax Collection and Finance Administration in Ottoman Empire 1560-1660*. Leiden: E. J. Brill, 1996.

DURĐEV, Branislav; FILIPOVIĆ, Nedim; HADŽIBEGIĆ, Hamid; MUJIĆ, Muhamed; ŠABANOVIĆ, Hazim, prir. *Kanuni i kanun-name za Bosanski, Hercegovački, Zvornički, Kliški, Crnogorski i Skadarski sandžak*. Sarajevo: Orijentalni institut, 1957.

FODOR, Pál. *The Business of State: Ottoman Finance Administration and Ruling Elites in Transition, 1580s-1615*. Berlin: Klaus Schwarz Verlag, 2018.

HADŽIBEGIĆ, Hamid. „Džizja ili harač”. *Prilozi za orijentalnu filologiju* III-IV/1952-53 (1953): 43-102.

HADŽIBEGIĆ, Hamid. *Glavarina u Osmanskoj državi*. Sarajevo: Orijentalni institut, 1966.

HADŽIBEGIĆ, Hamid. „Kanun-nama Sulejmana Zakonodavca iz prvih godina njegove vlade”. *Glasnik Zemaljskog muzeja*, sv. IV-V (1949-1950): 295-381.

HADŽIBEGIĆ, Hamid. „Rasprava Ali Čauša iz Sofije o timarskoj organizaciji u XVII stoljeću”. *Glasnik Zemaljskog muzeja*, sv. II (1947): 139-205.

HADŽIBEGIĆ, Hamid; HANDŽIĆ, Adem; KOVAČEVIĆ, Ešref, prir. *Oblast Brankovića. Opširni katastarski popis iz 1455. godine*. Sarajevo: Orijentalni institut, 1972.

HIRSCHLER, Konrad. „Libraries upon 1500”. U: *The Encyclopaedia of Islam*, Three. Leiden; Boston: Brill, 2021, 105-115.

HOWARD, Douglas A. „A Phenomenology of Empire: Ayn Ali on the Ottoman Provinces”. U: *Ottoman War and Peace*, ur. Frank Castiglione, Ethan L. Menchinger i Veysel Şimşek. Leiden; Boston: Brill, 2019, 173-192.

KASUMOVIĆ, Fahd. *Na periferiji svijeta islama: osmanska poreska politika u Bosanskom ejaletu 1699-1839*. Sarajevo: Orijentalni institut, 2021.

KRISTEK, Andrej. „Recepcija knjiga tiskanih hrvatskim jezikom u 18. stoljeću”. Doktorska disertacija, Sveučilište u Zadru, 2017.

MEMIĆ, Mustafa. „Učenici velike medrese i revolucija”. *Sandžačka književnost*, 9. 11. 2016. Pristup ostvaren 5. 5. 2021. <https://www.avlija.me/dru-gi-pisu/mustafa-memic-ucenici-velike-medrese-i-revolucija>.

MEMIĆ, Mustafa. *Velika medresa i njeni učenici u revolucionarnom pokretu*. Skopje: Fonografika, 1984.

MOAČANIN, Nenad. „Stanovništvo Bosanskog ejaleta u 18. stoljeću prema popisima glavarine”. *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Razred za društvene znanosti* 516 = 50 (2013): 95-119.

NAKIČEVIĆ, Omer. *Muhamed Pašić: zaboravljeni direktor šerijatske gimnazije*. Sarajevo: Fakultet islamskih nauka [etc.], 2009.

PELIDIJA, Enes. *Osmanisti Bosne i Hercegovine do početka 21. stoljeća: biografski i bibliografski podaci*, knj. 2. Mostar: Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke/znanosti, 2020.

POPOVIC, Alexandre. „Hadžibegić, Hamid: Glavarina u Osmanskoj državi”. *Orientalistische Literaturzeitung* 66 (1971): 66-67.

TRALJIĆ, Mahmud. *Istaknuti Bošnjaci*. Sarajevo: El-Kalem, 1998.

VLAŠIĆ, Anđelko. „Vino i vinogradarstvo u Slavoniji i Srijemu za osmanske vladavine”. U: *Vino i vinogradarstvo u povijesti Slavonije, Srijema i Baranje. Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanog u Slavanskom Brodu i Erdutu 20.-22. rujna 2017.*, ur. Milan Vrbanus. Slavonski Brod; Erdut: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje; Erdutski vinogradi d.o.o., 2020, 163-183.

WHEATLEY, Henry B. *The dedication of books to patron and friend: a chapter in literary history*. London: Eliot Stock, 1887.

WYSMUŁEK, Jakub. „Book donation in Medieval Culture: An introduction to a Field”. Pristup ostvaren 5. 5. 2021. https://www.researchgate.net/publication/279242843_Book_Donation_in_Medieval_Culture_An_Introduction_to_the_Field.

ZLATAR, Behija. *Gazi Husrev-beg*. Sarajevo: Orijentalni institut, 2010.

SUMMARY

**Hamid Hadžibegić (1898–1988) and his Legacy
in the Oriental Institute in Sarajevo**

Hamid Hadžibegić is counted among the significant researchers of the history of Bosnia and Herzegovina who operated during the second half of the 20th century. In the first part of this paper, biographical data on Hamid Hadžibegić are offered and supplemented in relation to previous research. Moreover, special emphasis is placed on the time he spent teaching in the Great Madrasa of King Alexander in Skopje and the Sharia Gymnasium in Sarajevo as well as his professional and scientific work in the National Museum of Bosnia and Herzegovina and the Oriental Institute in Sarajevo. The authors of this paper briefly reviewed Hadžibegić's bibliography, providing data on the evaluation of his work by his colleagues from Sarajevo and other parts of Europe. Special attention was paid to Hadžibegić's library, which was donated to the Oriental Institute in Sarajevo, and a special review was made of the mentioned library's contents in order to create a better understanding of the literature the author read and used in his scientific work. Consequently, this analysis provides information on Hadžibegić's research interests and shows an appreciation towards his library collection. The last part of this paper deals with the analysis of the book dedications from the collection owned by Hadžibegić. Such inscriptions represent a valuable and interesting source for tracking the *inter alia* intellectual ties and professional aspirations of the library owner. Thus, Hadžibegić's library provides insights on how an Ottomanist from Yugoslavia cooperated with researchers from both East and West during the Cold War.

Key words: Hamid Hadžibegić; Ottoman Empire; Oriental Institute in Sarajevo; library